

פיצויי פיטורים - תכנון קבלתם

כללי

פקודת מס הכנסה מעניקה לנישום המקבל פיצויי פיטורים (מענק פרישה) מספר הקלות במס¹ כמפורט להלן. הקלות מס אלו מהוות כר נוח לתכנוני מס. לפיכך, טוב יעשה נישום העומד לקבל פיצויי פיטורים, אם ישקיע מאמצים בתכנון צעדיו על מנת להקטין את נטל המס בו יחויב בשל פיצויי הפיטורים. להלן נציג ונפרט מספר נקודות למחשבה ושיקולים שיש לשקול בטרם יימשכו כספי הפיצויים.

פטור ממס

סעיף 9(א7) לפקודה פוטר את פיצויי הפיטורים ממס עד לסכום השווה למשכורת של חודש לכל שנת עבודה לפי המשכורת האחרונה או עד לסכום תקרה קבועה². תקרת הפטור תיקבע לפי בסיס מזומן כלומר, היא תיקבע במועד קבלת המענק ולא במועד הפרישה³, ככל שמשלם פיצויי הפיטורים הוא המעסיק, או קופת פיצויים מרכזית, אך לא קופת פיצויים אישית.

לגבי משיכת כספים מקופת פיצויים, קיימת הוראה מפורשת מיוחדת בסעיף 9(א7)(ז) לפקודה, אשר קובעת שיש לראות מענק הון עקב פרישה כמענק שנתקבל גם אם נשאר מופקד בקופת הפיצויים. ניתן להשתמש בהליך של רצף קצבה על ידי הגשת בקשה **בעת הפרישה** להשאיר הכספים למטרת תשלום קצבה. במועד מאוחר יותר ניתן לחזור מהבקשה ולבקש למשוך את הכספים. או אז ייחשבו אלו לכספי פיצויים שמועד ההתחשבות לגביהם יידחה למועד קבלתם.

כאשר העובד עומד לפרוש סמוך לסוף שנת המס מומלץ שישקול את האפשרות לפרוש ולקבל את מענק הפרישה בתחילת שנת המס הבאה במקום בסוף שנת המס הנוכחית. קיימים מספר יתרונות בדחיית קבלת המענק לתחילת שנת המס הבאה והם:

א. עדכון תקרת הפטור

עדכון תקרת הפטור נעשה בהתאם לסעיפים 120א ו-120ב ב-1 בינואר של כל שנה, כאשר המדד עולה ואיתם הסכומים מתעדכנים כאמור, עובד שמשכורתו החדשית עולה על תקרת הפטור, יקבל סכום גדול יותר של מענק פטור אם יקבל את המענק ב-1 בינואר ולאחריו ולא לפני כן.

לעניין זה יש לזכור שחישוב הפטור בקבלת מענק פרישה מהמעסיק (ולא מקופת הפיצויים) הוא לפי בסיס מזומן - בעת קבלת המענק ולא בעת הפרישה. ניתן אפוא לפרוש במועד הפרישה המתוכנן אך לעכב ולדחות את מועד קבלת הפיצויים. זאת, הן כאשר המשלם הוא המעביד והן כאשר המשלם הוא קופת הפיצויים.

¹ הרחבה בנושא פיצויי הפרישה והמס החל עליהם ראו מכהן, דיני מסים, בהוצאת המכון למסים וליעוץ כלכלי בע"מ, בפרק הכנסות בעמוד 901, וכן באתר **מסטיקס**.

² נכון לחודש 1/2016 תקרת פטור פיצויי הפיטורים עומדת על סכום של 12,230 ש"ח. סכום זה מתעדכן מעת לעת.

³ ע"א 169/84 פ"ש גוש דן נ' מאיר שטיין (10.3.87), פד"א יד 179 או גם חבק ג-22 פסקה 5; האתר המשפטי **מסטיקס**; ע"א 833/87 יורשי המנוח טבר רג'א עודה ז"ל נ' פ"ש נצרת (20.8.90), האתר המשפטי **מסטיקס**.

מי שמשכורתו והמענק שהוא מקבל נמוכים מתקרת הפטור, עדכון תקרת הפטור לא יעלה ולא יוריד ולכן לא יבקש לדחות את הקלת המענק מסיבה זו.

ב. מיצוי שנת מס ריקה מהכנסות

דחיית קבלת המענק לשנת מס חדשה שבה עשויות שלא להתקבל הכנסות כלל, או לשנה שבה רמת ההכנסות תהיה נמוכה יותר עשויה להועיל לנישום שחלק מהמענק שקיבל חייב במס, מהבחינות הבאות:

1. בשנה הנוכחית אפשר שהנישום מצוי בשיעור מס שולי גבוה, ואם יקבל את המענק, לרבות החלק החייב במס בשנה שבה לא צפויות לו הכנסות, אפשר ששיעור המס השולי שלו יקטן לשיעור מס נמוך יותר;
2. בשנה החדשה הריקה מהכנסות ימצה הנישום נקודות זיכוי וזיכויים וניכויים אישיים חדשים לאחר שבשנה הנוכחית כבר מוצו;
3. אם יבקש פריסת החלק החייב של המענק לפי סעיף 8(ג)3 לפקודה, עשוי הוא לזכות בשנת פריסה נוספת משום שקבלת מענק פרישה בשנה הנוכחית בה יתחיל בפריסה תגרום לבזבוז שנת פריסה, שכן בשנה הנוכחית יש לנישום הכנסות.

ג. אפשרות לקיזוז הפסדים

אם בשנת המס הבאה, עתיד הפורש לפתוח עסק או לעסוק במשלח יד וצפויים לו בשנתו הראשונה הפסדים, רשאי יהיה, על פי סעיף 28(א) לפקודה לקזזם מכל מקור הכנסה שהוא באותה שנה, לרבות החלק החייב במס של מענק הפרישה. זאת, אף אם מענק הפרישה התקבל בחודש ינואר ופתיחת העסק ממנו נבע מהפסד נעשתה בחודש דצמבר של אותה שנה.

ד. שינויים עתידיים בשיעורי המס

אם שיעור המס הכללי במשק צפוי לרדת בשל שינוי בחוק יעדיף הנישום לדחות את קבלת המענק לשנת המס הבאה כדי שיתחייב בשיעור מס כללי נמוך יותר. מובן, שאם שיעורי המס צפויים לעלות, דחיית קבלת המענק לשנת המס העוקבת עלולה להיות פחות אטרקטיבית.

רצף זכויות פיצויים [סעיף 9(א7)(א)4 לפקודה]

סעיף 9(א7)(א)4 לפקודה עוסק בנושא הקרוי "רצף זכויות פיצויים". הכוונה למי שכתוצאה מעבודה רצופה אצל מספר מעבידים מבקש, שהתחשבות המס לגבי קבלת פיצויים מהמעביד הראשון ממנו הוא פורש תיעשה בתום תקופת העבודה אצל המעביד השני, או השלישי, וכך הלאה. הכל, לפי בחירת העובד שפרש. הפיצויים המגיעים מהמעביד הראשון עוברים לקופת הפיצויים של המעביד השני וכך הלאה, עד למשיכת הכספים מקופת הפיצויים מהמעביד האחרון בתום תקופת רצף זכויות הפיצויים. זאת, עד לסכום תקרה השווה ל-4 פעמים השכר הממוצע במשק. למעשה, יש ברצף זכויות פיצויים דחיית התחשבות המס למועד נוח יותר מבחינת משיכת הכספים משיקולי מס ומשיקולים אחרים. מובן ששיקולי הנזילות עומדים ביסוד ההחלטה האם לבקש רצף זכויות פיצויים.

שכן, לצד דחיית ההתחשבות במס נדחית גם משיכת הכספים¹.

דחיית ההתחשבות במס עשויה להועיל לעובד במקרים מסויימים בהם ניתן למנות את המקרים שלהלן:

א. במקרה שלעובד חסרות מספר שנים לגיל פרישה או שעומד לסיים עבודתו מסיבה אחרת (לימודים, סיבות רפואיות, שהייה ממושכת בחוץ-לארץ, כאשר מדובר באישה עובדת שהפכה לעקרת בית וכיוצא באלה) ולא יהיו לו הכנסות באותה תקופה, יעדיף לדחות את קבלת הפיצויים והתחשבות המס הכרוכה בכך לאותה תקופה ולבקש פריסת פיצויים².

ב. הפחתה כללית בשיעורי המס עשויה להועיל למי שדוחה את קבלת ההכנסות באותה תקופה. מובן שבמקרה של העלאה כללית בשיעורי המס עלול הנישום להיפגע מהבחירה ברצף זכויות פיצויים.

ג. דומה שדחיית ההתחשבות במס לא תגרום להפסד ורק נותנת שהות בידי העובד לכלכל את מעשיו ולמצוא את העיתוי המתאים למשיכת כספים במועד האופטימלי. במקביל ליתרונות שבדחיית המס יש לזכור שרצף זכויות פיצויים כרוך בהשאת כספי הפיצויים במישור ההשקעה של קופות הגמל. אם כך, יש לשקול כלכלית גם את שיעור התשואה הצפוי בקופת הגמל מול אפשרויות השקעה אלטרנטיביות.

ד. עובד עשוי לפרוש בעתיד, לאחר שסיים את עבודתו אצל המעביד הנוסף ואמור לפתוח עסק, הוא או בת זוגו. אם צפויים לו, או לבת זוגו, הפסדים בתחילת פעילותו, יעדיף שיהיה לו מקור הכנסה ממנו יוכל לקזז הפסדים אלו. לפי סעיף 28(א) לפקודה, רשאי הוא לקזז הפסד השנה מעסק כנגד כל הכנסה חייבת שהיא. אם ייווצרו לו הפסדים באותה שנה בה פרש מעבודתו ובה משך את כספי הפיצויים יוכל לקזזם כנגד החלק החייב במס של הפיצויים³.

¹ קבלת חלק ממענק הפרישה לפני סיום עבודה אצל המעביד האחרון, חייבת במס מיד בעת הקבלה, בהתאם לסעיף 9(א7)(א)(4)(ג) לפקודה.

² פריסת פיצויים הינה חלוקת החלק החייב של פיצויי הפיטורים על פני מספר שנים, כאילו הפיצויים נצמחו באותן שנים. הפריסה נעשית, בהתאם לסעיף 8(ג)(3) לפקודה, לפי בקשת הנישום או יורשיו ממנהל רשות המסים, לשנות המס הבאות, או אחורנית, או חלקן קדימה וחלקן אחורנית. לפי כללי המנהל, על כל 4 שנות עבודה מגיעה שנת פריסה אחת. לדוגמא, למי שפרש לאחר 20 שנה מגיעות 5 שנות פריסה. אחת משנות הפריסה נופלת לשנת הפרישה, כך שבדוגמא הנ"ל הפריסה תהיה אפקטיבית ל-5 שנות מס רק אם הפיצויים נפלו לתחילת שנה ריקה מהכנסות. הנישום יבקש בדרך כלל פריסת פיצויים קדימה. ניכוי המס במקור לכל תקופת הפריסה נעשה מיידית. אם נוכה מס נמוך מהמס המגיע הסופי, ישלים אותו הנישום באמצעות דו"ח על ההכנסה שיגיש באופן נומינלי (ללא הפרשי הצמדה וריבית). יתרון המס בפריסה, הוא חלוקת החלק החייב של הפיצויים, לחלקים הנופלים בתוך שנות מס ריקות מהכנסה, בה ניתן לנצל את נקודות הזיכוי, וכן דרגות המס מתחילתן, בכל שנה בנפרד.

³ העובד יוכל לכוון את עיתוי הפרישה לתחילת שנת המס בכדי לקזז, ככל האפשר, את הפסדי העסק כנגד פיצויי הפיטורים, וזאת כיוון שהפסדים אלו לא ניתן לקזז כנגד פיצויי פיטורים או כל הכנסה אחרת שאינה מעסק או משלח יד בשנים הבאות.

רצף קצבה [סעיף 9(א7)(ז) לפקודה]

סעיף 9(א7)(ז) לפקודה בוטל בחלקו¹. השימוש שנותר עוד לעשות בו הוא לפרוס את הפיצויים החייבים במס באופן יזום. קרי, **לדחות משיכתם לשנת מס בה אין לנישום הכנסה חייבת, או שבה יש לנישום הפסדים לקיזוז**, דבר שעשוי לגרום למענק הפרישה שמשיתנו תידחה כאמור, שלא להתחייב במס. זאת, על ידי בקשת רצף קצבה ובמועד מאוחר יתר לחזור בו, לפי הרשות הניתנת לו בסעיף 9(א7)(ז) סיפא.

בכך קיים דמיון לרצף פיצויים², אשר גם במסגרתו ניתן לדחות את הקץ כדי לנצל פריסת פיצויים בעת המשיכה אצל המעביד השני. מקרה של רצף קצבה עדיין עדיף משום שלא קיימים תנאים מוקדמים, כמו מעבר למעביד אחר בתוך שנה.

יתרון נוסף ברצף קצבה, על פני רצף פיצויים, הוא בכך, שניתנת האפשרות למשוך את החלק הפטור של הפיצויים ולהשאיר את החלק החייב של הפיצויים למטרת תשלום קצבה.

אמנם משיכת החלק הפטור של פיצויי הפיטורים גורמת להקטנת החלק הפטור של קצבה ו/או היוון קצבה בשיעור מוגדל ב-35%, אולם אפשר שהקצבה שנותרה היא מתחת לסף המס, או שיתרת הפטור לאחר קיזוז הפטור ממענק פרישה עדיין מספיקה.

פריסה [סעיף 8(א)(3) לפקודה]

סעיף 8 לפקודה עוסק בפריסת הכנסות מסוגים שונים. במסגרת זו מאפשר סעיף קטן (ג)(3) לפרוס מענק פרישה. פריסה יכולה להתייחס לשנות המס הקודמות (להלן - **פריסה אחורה**) או לשנות המס הבאות (להלן - **פריסה קדימה**), או בחלקה פריסה אחורה ובחלקה פריסה קדימה. חלק המענק החייב במס ייראה כאילו נתקבל בחלקים שנתיים שווים בשנות העבודה שבשלהן שולם, אך לא יותר משש שנים.

בתקופה בה יש אינפלציה, פריסתה של הכנסה מסוימת על פני שנים קודמות מאבדת את ערכה בשל שחיקת מדרגות המס ונקודות הזיכוי. לעומת זאת, פריסה קדימה מועילה לנישום מאחר שהפריסה נמדדת לפי ערכי הכנסה נומינאליים.

אפשר אף שהנישום יפיק מכך תועלת מעבר לכך, היות ואותה הכנסה בשלה שילם הנישום מקדמה, תישחק עד אשר תגיע שנת המס אליה יוחסה ההכנסה. זאת, למשל, במקרה בו הסכום ירד אל מתחת לסף המס בשל שחיקת ההכנסה.

מאחר שהדיווח בשנות המס הבאות יהיה על בסיס נומינלי, נודעת חשיבות רבה לקביעת גובה מקדמת המס המשתלמת עם פריסת הפיצויים. קביעת מקדמה נמוכה עשויה להועיל.

פריסה קדימה הינה מעשית וכדאית במקרים שלנישום לא יהיו הכנסות בשנים הבאות. למשל, פנסיונרים, נכים ומי שהפך להיות תושב חוץ שאין לו הכנסות בישראל. במקרים אלו

¹ הסיפא של סעיף 9(א7)(ז) (i) בוטלה בתיקון 120 לפקודה (ס"ח 1724 התש"ס 10.1.00, 69). ברצף קצבה על פי סעיף 9(א7)(ז) לפקודה רשאי היה מי שפרש ממקום עבודה למשוך את מסת מענק הפרישה הפטורה ואם היה משאיר את החלק החייב של המענק בקופה לקצבה רשאי היה למשוך כעבור 10 שנים מסת פטור נוספת [ראו מ. כהן, **דיני מסים** בהוצאת המכון למסים וליעוץ כלכלי בע"מ עמוד 951 ואילך].

הוראות התיקון קבעו שלא יינתן עוד הפטור הנוסף האמור. הוראות התיקון חלות לגבי כספים שעמדו בקופת גמל לקצבה לזכותו של עובד שפרש, שלגביהם ניתנה הודעת העובד בעת פרישתו כאמור בסעיף 9(א7)(ז) לפקודה החל מיום 1.1.2000.

² כפי שראינו, רצף פיצויים מוסדר בסעיף 9(א7)(א)(4) לפקודה, אשר קובע שעובד שפרש ועבר למעביד אחר לא תיערך אתו התחשבות המס ולא יהויב במס בעת פרישתו אצל המעביד הראשון, אלא רשאי לדחות את ההתחשבות במס למועד פרישתו אצל המעביד האחר. זאת, אם ביקש להחיל עליו רצף פיצויים סמוך למועד פרישתו ואם עבר למעביד האחר תוך שנה.

המקדמות שייקבעו יהיו קרובות ריאלית לסכום המס הנכון.

כאשר אדם פורש מעבודה, בדרך כלל בשל גיל, אפשר שאין לו הכנסות חייבות במס. הוא יקבל קצבת זקנה מהמוסד לביטוח לאומי אשר פטורה ממס הכנסה לפי סעיף 9(17)(18) כמו כן אפשר שיקבל כספים מקופת תגמולים אשר פטורים ממס הכנסה לפי סעיף 9(17)(18) לפקודה. יתכן גם שיש לו דירה המושכרת למגורים שהכנסתה פטורה ממס לפי חוק מס הכנסה (פטור ממס על הכנסה מהשכרת דירת מגורים), התשי"ן-1990.

הפורש עשוי גם לקבל **קצבת פרישה**, החייבת בחלקה במס, והדבר יקטין הטבות המס בפרישה, אם כי לא תהפכנה לבלתי כדאית, הכל בהתאם לעניין. כמו כן, אפשר שימשיך לעבוד ולהשתכר ואז כדאיות הפרישה תיבחן לפי גובה ההכנסות. אם הנישום אינו עובד אולם יש לו הכנסה חייבת גבוהה מרוכש, גם אז אפשר שהפרישה לא תהיה כדאית.

אדם שפורש מעבודה בשל **נכות** ומקבל קצבת נכות שבחלקה פטורה ממס, עשוי לשקול בחיוב את כדאיות הפרישה.

אדם שהכנסותיו גבוהות והצליח לחסוך כסף רב מתכנן לפרוש מעבודה למספר שנים ולהקדיש כל זמנו ל**לימודים**, עשוי גם הוא לשקול בחיוב את כדאיות הפרישה.

סיבה אחרת לבקשת פרישה היא למי שצפויים **הפסדים** לקיזוז. למשל, מי שעבר ממעמד שכיר למעמד של עצמאי. אפשר גם שלבן זוג צפויים הפסדים מעסק או ממשלח יד, אשר כידוע, ניתנים הם לקיזוז גם כנגד הכנסות בן הזוג על ידי הגשת דו"ח מאוחד בשנת הקיזוז.

מי שעומד לפרוש ממקום עבודה ולעבור למקום עבודה אחר בתוך שנה ומתכנן לפרוש מעבודה בכלל **בשנים הקרובות**, טוב יעשה אם יבקש **רצף זכויות פיצויים** במטרה לבקש את פריסת כל סכום הפיצויים שנצבר משני המעבידים בעת שיפרוש מעבודה בכלל.

פריסה אחורה יכולה להתאים לעובד או לעובדת שיצאו לחופשה ללא תשלום בתוך שש השנים הקודמות ולאחר מכן המשיכו לעבוד כרגיל ופורשים ממקום העבודה. הם אינם מתכוונים לחדול מלעבוד, ואולי אף הכנסותיהם ושיעור המס המגיע מהן יגדלו, ולכן פריסת פיצויים קדימה לא תסייע בידם. לעומת זאת, בפריסה אחורה עשויה תקופת החופשה ללא תשלום לגרום לשאיבת חלק מהמענק החייב במס אליה. פריסה אחורה מתאימה גם למי שחל גידול ניכר בשכר סמוך לפני הפרישה, כך שפריסת הפיצויים תהיה לשנים בהן הכנסתו היתה נמוכה. פריסה זו עשויה להתאים גם במקרה של מענק פטירה לגבי השאירים, אשר להם לא היו הכנסות בשנים שלפני קבלת מענק הפטירה או שהכנסותיהם אז היו נמוכות.

לעתים מתקשה הפורש לקבל פריסת פיצויים מאת פקיד השומה. אם משום שלא צבר מספיק שנות עבודה ואם משום שאינו מצליח לשכנע את פקיד השומה בכך שלא יהיו לו הכנסות בשנים הקרובות. במקרה זה יש לשקול פריסה "טבעית". זו יכולה להיות מושגת על ידי כך שהמעביד ישלם את סכום הפיצויים בתשלומים לשיעורין. שיעור כלשהו ישולם בשנת המס הנוכחית והתשלום האחר בשנת המס הבאה וכן הלאה. וזאת מאחר שאצל שכירים בסיס הדיווח הוא מזומן¹, וגם כאשר מדובר במענק פרישה², הרי שהדבר אפשרי³.

¹ ע"א 833/87 יורשי רג'א עודה נ' פ"ש נצרת (20.8.90), האתר המשפטי מסטקס.

² ע"א 169/84 פ"ש גוש דן נ' מאיר שטיין (10.3.87), האתר המשפטי מסטקס.

³ מובן שהדבר יתאפשר רק כאשר קיימים קרובים ו/או יחסים מיוחדים בין המעביד לעובד. אפשר שפקיד השומה יתנגד לכך בטענה שהעסקה מלאכותית לפי סעיף 86 לפקודה. אולם גם קשיים כספיים אצל המעביד יכולים להביא לדחיית תשלום פיצויי הפיטורים.

אירוע המס של קבלת המענק, שבעקבותיו חל חיובו במס וחובת הדיווח לגביו, מתרחש ביום קבלת המענק. כלומר, הדיווח הוא על בסיס מזומן.

בעקבות פסק דין **שבטון¹**, שבו נקבע שפריסת ההכנסות היא מהותית ולא טכנית, נפתחו אפשרויות לתכנון מס. כתוצאה מפסק דין **שבטון**, אם לנישום ו/או לבן זוגו היו הפסדים בשנים האחרונות, או יהיו כאלו בשנים הבאות, קיימת אפשרות לקזזם כנגד החלק הנפרס של מענק הפרישה, שכן הוא ייחשב **כהכנסת אותה שנה** אליה נפרס, ולכן ניתן יהיה לקזז כנגדו הפסד מעסק של הנישום ו/או בן זוגו לפי סעיף 28(א) לפקודה.

מובן שגם ניכויים, פיטורים, זיכויים ונקודות זיכוי לא מנוצלות ניתן לקבל בשנות הפריסה.

יודגש שיישום פסק דין **בידרמן²** (אשר עסק בפריסת רווח הון ריאלני) בוטל לגבי נושא פריסת מענק פרישה מרגע שהופיע פסק דין **שבטון**.

¹ ע"א 8958/07 פ"ש ת"א 5 נ' שרל שבטון (18.8.11), האתר המשפטי מסטקס.
² עמ"ה 16/94 חנניה בידרמן נ' פשמי"ג (6.2.95), פד"א כג 58 והאתר המשפטי מסטקס.